

Інтерв'ю з Ларисою Кобелянською про результати гендерних проектів в Україні

10 квітня 2019



Тамара Марценюк

соціологиня, гендерна експертка і освітня активістка

Тамара Марценюк – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Києво-Могилянської академії, гостьова дослідниця низки міжнародних програм, зокрема, програми ім. Фулбрайта у Колумбійському університеті (США, 2017-2018). Авторка більше 100 наукових праць (у міжнародних і українських фахових виданнях), низки публіцистичних статей, розділів підручників і книг, зокрема «Гендер для всіх. Виклик стереотипам» (2017), «Чому не варто боятися фемінізму» (2018), «Захисники галактики: влада і криза в чоловічому світі» (2020). Викладає на кафедрі соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія» з 2004 року. Близько 20 років займається дослідженнями на гендерну тематику. Сфера наукових інтересів – соціальна структура суспільства і гендерні відносини, гендер і політика, різноманітні форми жіночого активізму (у період від ЄвроМайдану 2013-2014 років до повномасштабного вторгнення) тощо. Має популярний онлайн курс на платформі «Прометеус» «Жінки і чоловіки: гендер для всіх». Поділяє ідею публічної соціології – науки і досліджень заради суспільних змін, тому постійно залучена у різноманітні міжнародні дослідницькі або викладацькі проекти. Із 2015 року разом із дослідницькою командою провела серію із п'яти соціологічних досліджень «Невидимий батальйон» про становище жінок у Збройних силах України. У 2023 році за внесок у дослідження на тематику фемінізму і гендерної нерівності отримала міжнародну нагороду ім. Емми Голдман.



Лариса Кобелянська[1]. — кандидатка філософських наук, доцентка, експертка й дослідниця з гендерних питань, консультантка міжнародних проектів. Закінчила філософський факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Ступінь кандидатки філософських наук здобула в Інституті філософії НАН України. Викладала в Українському транспортному університеті, Дніпровському гірничому інституті, працювала в Академії наук України. Заступниця віце-президента Національної академії державного управління при Президентові України (2012–2013).

На початку 1990-х років долучається до феміністичного руху і поширює сферу своїх наукових інтересів на проблеми прав людини, прав жінок та гендерні питання. Брала участь у IV Всесвітній конференції про становище жінок (Пекін, 1995), багатьох міжнародних форумах і конференціях, часто як членкиня урядових і офіційних делегацій. Ініціювала заснування Всеукраїнської громадської організації «Ліга жінок-виборців України "50/50"», низку унікальних проектів, реалізація яких дала тривалі й відчутні суспільні результати.

У 1997 році Лариса Кобелянська приєдналася до українського офісу Програми розвитку ООН як експертка з гендерних питань. Її кар'єра в ПРООН тривала 14 років, вісім із них вона очолювала програму рівних можливостей. Ця робота означала співпрацю з міжнародними, державними і громадськими організаціями в просуванні жінок в усіх сферах життєдіяльності суспільства та підвищенні спроможності жінок. Лариса Кобелянська керувала такими проектами, як «Гендерна освіта в Україні» (2000–2001), «Гендерна експертиза українського законодавства» (2000–2001), проект ПРООН-SIDA «Програма рівних можливостей» (2001–2003, 2003–2008), проект ПРООН-ЄС «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні» (2008–2011)[2].

Директорка департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми Міністерства соціальної політики (2013–2014), радниця з гендерних питань міністра соціальної політики (2014–2015). У 2007–2013 роках членкиня гендерних робочих груп при Міністерстві у справах сім'ї, молоді і спорту, Міністерстві юстиції України, Міністерстві оборони України, Міністерстві освіти і науки України, Міністерстві праці і соціальної політики. Членкиня експертної ради з розгляду скарг про дискримінацію за ознакою статі при Міністерстві соціальної політики України (2010–2016).

Лариса Кобелянська постійно консулює низку проектів, міжнародних організацій (структури ООН, Національний демократичний інститут тощо), працювала над міжнародними звітами й іншими аналітичними матеріалами на тему гендерної рівності. Працювала національною експерткою проекту Гендерно-орієнтованого бюджетування[3].

Консультантка з адвокації Міжнародного жіночого ромського фонду «Чіріклі»[4].

З 2016 року Лариса Кобелянська виконує обов'язки координаторки Громадської експертної ради з гендерних питань при МФО «Рівні можливості» у Верховній Раді України.

Вибрані праці на гендерну тематику:

1. *Кобелянська, Лариса.* Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи // Проблеми освіти: Наук.-метод. збірн. — К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. — Вип. 36. — С. 3–8.

2. *Танцюра Валерій, Кобелянська Лариса.* Виконання Україною конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К.: ПРООН, 2003. — 191 с.
3. *Мельник Тамара, Кобелянська Лариса.* 50/50 Сучасне гендерне мислення: Словник. — К.: К.І.С., 2005.
4. *Мельник Тамара, Кобелянська Лариса.* Час обирати жінок: ґендерний аналіз виборів 2006 року в Україні. — К.: КІС, 2006.
5. *Кобелянська, Лариса.* Стратегія врахування гендерних аспектів: підхід ООН // Жінки в політиці: міжнародний досвід для України: збірн. наук. статей. — К., 2006. — С. 66–73.
6. *Грабовська Ірина, Кобелянська Лариса.* Ladies first: Феномен жіночого політичного лідерства в Україні. — К.: К.І.С., 2007. — 144 с.
7. Звіт Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні за 2010 рік / Лариса Кобелянська; за ред. Юлії Щербініної. — К.: Програма розвитку ООН в Україні, 2011. — 38 с.

Записала Тамара Марценюк.

Т. М.: Що вас спонукало звернутися до тематики гендерної рівності і становища жінок?

Л. К.: Мабуть, що старшою стаєш, то більше намагаєшся знайти в собі корені персональних історичних віх, які були у твоєму житті. Після розпаду Радянського Союзу парадигми сучасності переосмислювалися під кутом зору абсолютно інших цінностей, оцінок, суджень. На початку 1990-х я працювала в університеті, викладала філософські дисципліни. Мене надзвичайно цікавило все, що стосувалося прав людини, демократичних цінностей.

Це збіглося з моїм знайомством з такими непересічними особистостями, як Марія Драч, Марія Орлик[5], Атена Пашко[6]. І я, уявіть собі, працювала на одній кафедрі з Тамарою Михайлівною Мельник[7]. Звичайно, все це позначилося на моєму світогляді і багато в чому зумовило інтерес до теми становища жінок. Якраз тоді почалася соціальна і громадянська активність, яка надалі стала для мене невилучною частиною життя.



До ідеї фемінізму я приходила через власний досвід, до того ж чітко усвідомлювала цей процес. Тому для мене не було відкриттям, коли десь 1991-го чи 1992-го року мене запитали, чи відчуваю я себе феміністкою. А коли 1997-го покійний Олесь Бузина намагався зробити з цього фарс і брав у мене дуже розлоге інтерв'ю для «Комсомольської правди» про мій вибір і мою феміністичну позицію, я була абсолютно залізобетонна.

На моє становлення як феміністки вплинуло знайомство з Мартою Богачевською-Хом'як[8], із якою ми були сусідками, поруч мешкали і часто зустрічалися. І от коли ми за чаєм обговорювали різні шляхи, які ведуть людей до фемінізму, виявилось, що мій вік на той час — між тридцятьма і сорока роками — якраз той період життя, коли жінки зазвичай приходять до фемінізму. Молоді жінки ще не зовсім відчувають соціальні перешкоди і закриті соціальні ліфти, які чоловікам заважають куди меншою мірою.

Т. М.: Дев'яності роки знакові ще й тим, що 1995 року відбулася вікопомна Всесвітня конференція зі становища жінок у Пекіні, на якій ви побували. Будь ласка, поділіться досвідом і розкажіть про атмосферу цієї події.

Л. К.: Справді, після цієї конференції в Україні, як і в усьому світі, почали формуватися засадничі принципи програми розвитку ООН з підтримки прав жінок. Спершу це була програма «Жінки у розвитку» (Women in development), пізніше вона трансформувалася в програму «Гендер у розвитку».

У 1993 році було проведено першу всеукраїнську конференцію в рамках підготовки до Пекіну. Зібралось понад триста учасниць! Подію підтримала Програма розвитку ООН, яка щойно почала працювати в Україні. Мене номінували на участь у Всесвітній конференції 1995 року. Мене зареєструвала громадська організація «Жіноча громада», яку очолювала і досі очолює пані Марія Драч. Одночасно представництво ООН в Україні рекомендувало мене в делегацію представниць жіночих громадських організацій та урядовців.



Частина цієї загальної делегації (від України було шестеро осіб) об'єдналася в так званий «Beijing Експрес». Це потяг, який проїхав з Польщі до Пекіна за дев'ять днів через усю Росію й Монголію. Увесь цей час у потязі в паралельному режимі відбувалися десятки заходів: тренінги, «круглі столи», мозкові штурми тощо. Доти у мене не було такого досвіду спілкування з великою аудиторією жінок, які переймаються гендерною тематикою.

Я думаю, у Пекінській конференції від України взяли участь не менше як 200 жінок у складі різних делегацій і груп. Серед них була Спілка жінок України[9], яку очолює Марія Андріївна Орлик. Вона везла дуже велику групу, у якій була і Валентина Іванівна Довженко[10], котра згодом стала міністеркою в справах сім'ї, молоді і спорту. Повернувшись із Пекіна, жіночі організації провели другу всеукраїнську конференцію. Я теж долучилася до її організації разом із представництвом ООН в Україні. Одним із результатів цієї конференції було звернення до уряду із закликом заснувати спеціалізоване міністерство. Саме тоді було створено Міністерство у справах сім'ї, молоді і спорту, яке функціонувало до 2010 року. Потім його «оптимізували», а його функції передали Міністерству соціальної політики. До компетенції цього міністерства належали питання сімейної і молодіжної політики, забезпечення рівності прав жінок і чоловіків, захист материнства й дитинства. Це було досить дієве міністерство, яке довгий час очолювала Валентина Іванівна Довженко. Вона усвідомлювала необхідність у

спеціальних органах виконавчої влади, відповідальних за забезпечення політики рівності. Її внесок, я переконана, не слід замовчувати.

На IV Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року було ухвалено Пекінську декларацію[11], у якій ішлося, зокрема, про вживання всіх можливих заходів для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат та усунення всіх перешкод на шляху досягнення рівності між чоловіками й жінками, покращення становища жінок і розширення їхніх прав.

Т. М.: Після цієї події ви багато років працювали в ООН якраз у проектах і програмах, покликаних забезпечити гендерну рівність. Поділіться, будь ласка, здобутками в цій галузі.

Л. К.: Спочатку я була експерткою і директоркою гендерного бюро, потім у 1997–2011 роках керувала проектом і програмою рівних можливостей. А вже після цього працювала як радниця і як залучена експертка в різних проектах. Програмі розвитку ООН вдалося зробити речі, які сприяли поширенню гендерних ідей в українському суспільстві, і цей вплив позначився насамперед на свідомості нового покоління.

Результати завжди є, вони матеріалізуються в якихось абсолютних цифрах чи відсотках: навчених людей, випущених матеріалів, проведених інформаційних заходів тощо. До речі, багато наших публікацій є онлайн на сайті проекту «Підтримка впровадження національного гендерного механізму»[12], закликаю читати й користуватися. Через двадцять років я бачу головний наш результат у тому, що нинішнє молоде покоління на порядок денний тих потреб, із якими вони асоціюють розвиток суспільства, висуває питання гендерної рівності.



Програма великою мірою ініціювала, сприяла і була локомотивом ухвалення Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні»[13]. Прошу завважити, що закон, ухвалений 2005 році, у парламент було подано ще 1998 року. Сім років знадобилося законопроекту, щоб зібрати голоси в прямому і переносному сенсі. Потрібно було «дозріти» парламенту, щоби проголосувати за цей закон, керівництву країни, щоби усвідомити необхідність у такому законі і поставити його на порядок денний Верховної Ради, суспільству, щоби вимагати такого закону. Це було непросто, і я вважаю це одним із здобутків.

У 2010 році в Україні з'явилися кафедри гендерних студій у п'ятьох університетах: Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Національному університеті

«Острозька академія», Сумському державному педагогічному університеті та Університеті менеджменту освіти[14]. Крім того, засновано три нові освітні центри: у Маріупольському державному гуманітарному університеті, Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана і в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Кафедри створено за результатами конкурсу, що його провела Програма розвитку ООН за фінансової підтримки Європейського Союзу.

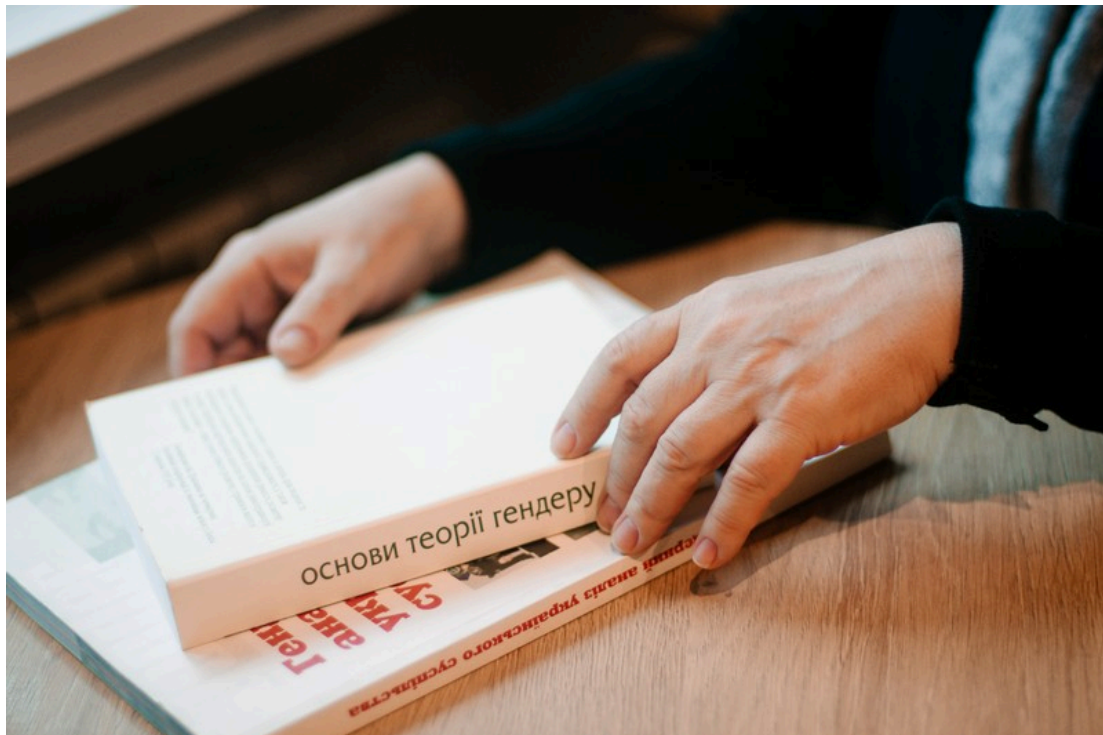


На жаль, ми не реалізували ідею запровадити гендерні дослідження в перелік спеціальностей. Однак у стандарти освіти закладено норми, які впливали з необхідності здобувати гендерно-чутливі знання і спеціальних гендерних студій. Ми підтримали видання посібника «Основи теорії гендеру» (2004)[15], шкільних підручників «Ми різні — ми рівні», інших методичних матеріалів із гендерних студій[16].

Сформовано мережу радників з гендерних питань голів обласних адміністрацій. Нарешті з'явилися радник прем'єр-міністра України і радники в міністерствах. У посадові обов'язки в усіх міністерствах на рівні одного із заступників додано відповідальність за забезпечення рівності жінок і чоловіків. При Кабінеті Міністрів України створено координаційну раду, яка займається питаннями гендерної рівності, протидії торгівлі людьми, розвитку сімейної політики. До неї входять

заступники міністрів усіх міністерств, відомств, тобто центральних органів виконавчої влади.

З'явилися перші дослідження про усвідомлене батьківство, а ще цілі рухи «Чоловіки проти насильства», «свідомих батьків», «Стоп насильству». Були окремі проекти з політичного лідерства жінок, проекти, спрямовані на роботу з депутатами і депутатками всіх рівнів, а також на розвиток спроможності державних службовців керувати процесами досягнення рівності.



Починаючи з 1990-х років, проведено багато досліджень стану гендерних відносин в українському суспільстві, підготовлено державні й альтернативні звіти про виконання Конвенції ООН з протидії усім формам дискримінації щодо жінок тощо.

Розроблені практики й методики працюють і сьогодні. Якщо говорити про статистику, то з осені 2009 року до кінця 2011-го в каскадній програмі ПРООН узяли участь 17 921 державних службовців, 23 325 учителів, 9 024 дільничних інспектори.[17]. А перед цим було навчено близько 250 тренерок і тренерів, щоб реалізувати цю масштабну ідею.

Чимало з тих організацій, які практикують каскадні тренінги, використовують розроблену нашим проектом методику і фактично залучають тренерок і тренерів, підготовлених у рамках нашої програми. Для мене це надзвичайно приємно. Я сама далі співпрацюю з багатьма

організаціями і проектами, бачу, хто в них працює і які ідеї вони розвивають.



Т. М.: Очевидно, у вас була фахова команда, яка змогла втілити усі ці ідеї?

Л. К.: Чим не можу не пишатися — це команда, у якій я працювала. Майже всі залишилися вірні і здобутому досвіду, і тим ідеям, що їх пропагував проект. Люди продовжують працювати в інших проектах, міжнародних організаціях, самі вже стали досвідченими експертами й експертками, керівниками програм, проектів.

Наприклад, в останній нашій команді були Іра Ігнатова, Ольга Аксенова. Не можу не згадати Лілію Савич, Оксану Дюжер[18], Миколу Ябченка, Ольгу Гальченко, Світлану Павлиш, Ігоря Гуцуляка, Михайла Корюкалова, Максима Ключаря, Єгора Білого, Олену Парінову, Андрія Фоменка, Володимира Гушула. У них були різні обов'язки, різний досвід, але внесок кожної і кожного у спільну справу неоціненний. До речі, це чи не одинокий проект у ПРООН, де було дотримано паритетне представництво чоловіків і жінок серед працівників — чітко 50 на 50. Для мене це щастя і честь — працювати з такою командою. Немає більшого задоволення для людини, ніж знати, що посіяні зерна, учні самі стають відомими, досвідченими дослідниками, менеджерами, організаторами, активістами.



Т. М.: Хочу продовжити лінію ООН і гендерної тематики. Не так давно в Україні відкрився окремий офіс «ООН Жінки» (структура Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності й розширення прав і можливостей жінок)[[19](#)]. Чому, на вашу думку, виникла необхідність його відкрити і чи веде він якусь специфічну діяльність порівняно з тим, що ви робили у 1990-х і 2000-х роках?

Л. К.: Відкриття офісу «ООН Жінки» в Україні — це дуже позитивна й важлива подія. За неї боролися багато років. Тут слід згадати зусилля Міністерства закордонних справ і особисто Сергія Олеговича Кислиці[[20](#)].

Відкриття стало можливим, тому що всередині ООН виділився офіс UN Women, точніше він трансформувався з офісу ЮНІФЕМ (UNIFEM — United Nations Development Fund for Women). В Україні не було офісу ЮНІФЕМ, бо ця організація працювала в країнах Азії й Африки. А UN Women отримав ширший мандат, зокрема щодо представництва і можливостей. Його відкриття в Україні я вважаю важливим і вкрай потрібним. Через цей фонд залучається дуже багато коштів. Звичайно, про його ефективність будемо судити за результатами діяльності.



Наразі UN Women Ukraine[21] реалізують чимало проектів. Серед них присвячені моніторингу й імплементації Конвенції з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)[22], пов'язані із запобіганням насильству, з резолюцією Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»[23].

Інші важливі проекти «ООН Жінки» в Україні — це реформування силових органів, розвиток їхньої спроможності надавати можливість жінкам працювати в силових структурах. Це і підтримка національного гендерного механізму, модель якого, до речі, було створено ще в рамках нашої програми (2008–2010) і визнано однією з найефективніших у Східній Європі. Запропонована нами модель радників, уповноважених від кожного міністерства, заступників міністрів, заступників голів обласних адміністрацій, система гендерних рад при обласних адміністраціях і координаційної ради при Кабміні актуальна й сьогодні.

Т. М.: Коли говорити про роль міжнародних організацій у впровадженні ідей гендерної рівності в Україні, які ще, крім ООН, ви згадали б організації?

Л. К.: Шведська SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency)[24] була одним із перших донорів в Україні, які підтримували програми жіночого лідерства, підготовки депутаток, роботи з жіночими організаціями і об'єднаннями. Ця програма спершу працювала через ООН, потім як самостійна програма «Ольга», пізніше змінила назву на «Ольга й Олег»[25], бо мала і жіночий компонент, і орієнтований на чоловіків («чоловіки проти насильства», чоловіки, які підтримували ідеї свідомого батьківства, батьківські школи).

Хочу відзначити, що всі чоловіки, хто працювали в моєму проекті, брали відпустки для догляду за дитиною, коли у них народжувалися діти. Я знаю, які вони чудові батьки, і пишаюся, що долучилася до виховання таких свідомих чоловіків і батьків навіть на рівні особистісного розвитку, на рівні їхніх сімей. Я вважаю це дуже важливим.

Є також проекти, що їх підтримували Європейська Комісія, інші структури ООН, уряди різних країн, фонди, як-от Конрада Аденауера, Гайнріха Бьолля, Фрідріха Еберта та ін. Усі вони так само мали спеціальні напрями, тією чи тією мірою орієнтовані на забезпечення рівності жінок і чоловіків. Не без того, щоб одні фонди дублювали зроблене попередниками: часто повторювалися ті самі ідеї. Однак це можна розглядати і як мінус, і як плюс. Додавався ресурс, на рівні вже осмислених здобутків і втрат могли формуватися програми для розвитку певної ідеї. Це теж було важливо для країни. Уся ця робота нині як ніколи масштабна, раніше в Україні таких ресурсів і можливостей для розвитку не було.



Т. М.: У 1990-х роках, коли в Україні щойно з'являлася перекладна, та й то переважно російською мовою, література з гендерної і феміністичної тематики, де ви черпали знання з прав жінок, гендерної рівності, фемінізму?

Л. К.: Тамаро, не повірите, чемоданами возили літературу з міжнародних конференцій, засідань комітетів ООН. Було чимало курйозів. Наприклад, митники на кордоні дивляться на ці гори книжок англійською мовою і кажуть: «Перекладайте!», — щоб хоч якось зрозуміти, що за літературу ми завозимо в Україну. Ми, звичайно, казали, що це література правозахисного характеру, про захист прав людини, найчастіше книжки вдавалося провезти. З появою інтернету література стала доступнішою.

Проте ви праві, спочатку це були російськомовні перекладні книжки, що їх великою мірою поширював Фонд Сороса. Я маю на увазі Фонд Сороса

зразка 1990-х років у Росії. Задля справедливості треба сказати, що основні кошти Сороса у 1980–1990-х роках осіли в Росії. Навіть не в усій країні, а десь не далі від кордонів тогочасних Московської і Ленінградської областей.



Т. М.: Ще мене цікавлять типи активностей для привернення уваги до теми гендерної рівності. Що ви думаєте про вуличні акції на захист прав жінок?

Л. К.: Вуличних акцій у нас і тепер не густо, хоча тепер з'являються флешмоби, як-от «16 днів проти насильства», вуличні акції до 8 Березня. Міжнародна організація міграції традиційно проводить виставку вирізаних із фанери людських силуетів, на яких написано історії тих, хто постраждали від торгівлі людьми і від насильства. Схожі акції влаштовує Фонд народонаселення. «ООН Жінки» і програма розвитку ООН за ініціативою громадських організацій теж проводять такі акції.

Окремо хочу згадати акцію «Жінкам владу — жінок у Раду», яку 6 вересня 2018 року з ініціативи Громадської ради при МФО «Рівні можливості» провели винятково громадські організації. Акція мала на меті підтримати ухвалення Виборчого кодексу, який містив би чітку квоту представництва жінок у списках політичних партій, механізм забезпечення такої квоти та гарантував би жінкам представленість у виборних органах влади.

Для нашої країни такі вуличні акції і такі форми громадянської активності ще не стали типовими і масовими. Принагідно зазначу, що активність громадських організацій досі живиться коштом донорів. Я кажу це з повною відповідальністю, бо я знаю, що системний активізм жіночих організацій, які не мають грантових проектів, згасає дуже швидко.

Т. М.: Серед нещодавніх ініціатив варто виділити Міжфракційне об'єднання «Рівні можливості»[26], з яким ви співпрацюєте. Що ви думаєте про цю структуру?

Л. К.: МФО «Рівні можливості» створено 2011 року, до нього ввійшли представники і представниці парламентських політичних сил, тому воно міжфракційне. Мені здається, нині у складі об'єднання понад 60 депутатів і депутаток, звичайно, активних серед них набагато менше. Проте є ударна група депутаток, дуже активних діячок, це насамперед співголови МФО Світлана Войцеховська, Марія Іонова, Олена Кондратюк, Альона Бабак — саме вони створили Громадську раду при МФО. У листопаді 2017 року з ініціативи МФО пройшов великий Жіночий конгрес[27], на якому обговорювалися становище жінок і забезпечення гендерної рівності. Другий такий конгрес відбувся в грудні 2018 року. Треба відзначити внесок і допомогу НДІ в роботі і МФО, і Громадської ради. Діяльність Громадської ради не назвеш бездоганною, але вона має своє значення в просуванні гендерної тематики. Рада має шість робочих груп: політична участь жінок, безпека і миротворча діяльність, гендерно-сенситивний парламент, розширення прав і повноважень в економічній сфері, ратифікація та виконання Стамбульської конвенції, гендерна просвіта[28]. У робочих групах відбувається багато важливого — від аналізу й експертизи законопроектів до гарячих дискусій і підготовки громадських акцій.



Серед останніх викликів, які стояли не лише перед МФО «Рівні можливості», а перед усією Верховною Радою, була ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству і боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Було дуже багато сподівань, що за такої потужної підтримки, яку надала Рада Європи[29], Стамбульську конвенцію буде ратифіковано. Проте цього не сталося, її щасливо завалили, і святкувати перемогу має Православна Церква. Після невдалої спроби ратифікації цього документа окреслилася вкрай небезпечна тенденція критики, ревізії, а часом і згортання гендерних перетворень та укорінення, я сказала б, «православного талібану» в нашому парламенті. Сьогодні, я в цьому абсолютно переконана, це загроза національній безпеці нашої країни.

Т. М.: Наостанок розкажіть, які книжки і фільми на феміністичну тему вас надихають.

Л. К.: Жінки мого покоління, котрих виховала ще радянська середня й вища школа, з розумінням сприймали те, що стосувалося боротьби за права жінок, і дуже обережно ставилися до того (а часто це ж було одне й те саме), що могло викликати асоціації з фемінізмом. Із феміністичною літературою я почала знайомитись і серйозно нею зацікавилася у 1990-х. Дякую за це Марті Богачевській-Хом'як — вона надихала і вчила. Як зараз пам'ятаю скріплену зшивачем пачку паперу з переліком того, що

«ти повинна це прочитати». За великим рахунком, цей список досі актуальний: читаю і вчуся все життя.

І дякую за це тим, хто мене надихав і надихає своїми творами і своїм прикладом: Тамарі Гундоровій, Вірі Агеєвій, Соломії Павличко, Оксані Забужко, Тамарі Мельник, Людмилі Смоляр, Наталці Чухим, Тамарі Марценюк, десяткам моїх сучасниць, чиї праці становлять сучасний, модерновий український фемінізм.

Щодо феміністичної фільмотеки, вона у мене специфічна. У мистецтві, і кіно не виняток, мене завжди хвилює постать і доля жінки. Це не завжди про фемінізм. «Тіні забутих предків» — це не про фемінізм, але це перевертає свідомість і душу.

[1] <https://www.facebook.com/larysa.kobelyanska>

[2] <http://gender.org.ua/>

[3] <http://grbproject.org/>

[4] <http://www.chirikli.com.ua>

[5]

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D1%97%D0%B2%D0%BD%D0%B0

[6]

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%88%D0%BA%D0%BE_%D0%90%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B0-

[_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0)

[7] <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-melnik-pro-istoriyu-gendernoi-politiki-v-ukraini-134455.html>

[8] <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-martoyu-bogachevskoyu-hom-yak-pro-zhinochiy-ruh-v-ukraini-134790.html>

[9]

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B0_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

[10]

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B5%>

[D0%BD%D0%BA%D0%BE %D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0 %D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0](#)

[11] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507

[12] <http://gender.org.ua/>

[13] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

[14] <http://gender.org.ua/index.php?>

[option=com_content&view=article&id=92%3Aundp-eu-help-establish-five-gender-studies-departments-in-ukraine-&catid=1%3Aprogrammes-з](#)

[Ларисою Кобелянською про результати гендерних проєктів в Україні](#)

[news&Itemid=37&lang=ua](#)

[15] <https://genderindetail.org.ua/library/osvita/osnovi-teorii-genderu-navchalniy-posibnik-134419.html>

[16] Див. публікації на <http://gender.org.ua/>

[17] http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourwork/democraticgovernance/successstories/Sample_Success_Story_2.html

[18] <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-oxanoyu-dyuzher-pro-genderni-proekti-v-ukraini-134694.html>

[19] <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%9E%D0%9D-%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8>

[20]

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

[21] <https://www.facebook.com/unwomenukraine>

[22] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

[23] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>

[24] <https://www.sida.se/English/>

[25] Докладніше про ці проєкти читайте в інтерв'ю з Оксаною Дюжер:

<https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-oxanoyu-dyuzher-pro-genderni-proekti-v-ukraini-134694.html>

[26] <https://www.facebook.com/MFOEqualOpportunities/>

[27] <http://womenua.today/golovna-storinka/>

[28] <https://rada.gov.ua/fsview/127860.html>

[29] <https://www.coe.int/uk/web/stop-violence-against-women-ukraine/vaw-dv-project>